

**AYOLLAR BASKETBOLINING IJTIMOIIY VA PEDAGOGIK
AHAMIYATI**

Boymuradov Ismatilla Xasanovich

Iqtisodiyot va pedagogika universiteti NTM v.b.professori

Annotatsiya. Mazkur maqolada ayollar basketbolining ijtimoiy va pedagogik ahamiyati ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilingan. Ayollar basketbolining gender tengligini ta'minlash, sog'lom turmush tarzini shakllantirish, yosh qizlarni jismoniy va ma'naviy barkamol etib tarbiyalashdagi o'rni asoslab berilgan. Shuningdek, basketbolning jamoaviylik, yetakchilik, ijtimoiylashuv, intizom va mas'uliyat kabi sifatlarni rivojlantirishdagi pedagogik imkoniyatlari yoritilgan. Ayollar sportining rivojlanishi jamiyat taraqqiyoti va ijtimoiy barqarorlik omili sifatida izohlangan.

Kalit so'zlar: ayollar basketboli, gender tengligi, jismoniy tarbiya, pedagogik ahamiyat, ijtimoiylashuv, sog'lom turmush tarzi, yetakchilik, sport tarbiyasi, ommaviy sport, yoshlar tarbiyasi.

Аннотация. В данной статье рассматривается социальное и педагогическое значение женского баскетбола. Обоснована роль женского баскетбола в обеспечении гендерного равенства, формировании здорового образа жизни и воспитании гармонично развитой личности. Раскрыты педагогические возможности баскетбола в развитии лидерских качеств, социальной активности, дисциплины и ответственности у девушек. Подчеркивается значение женского спорта как фактора общественного развития и социальной стабильности.

Ключевые слова: женский баскетбол, гендерное равенство, физическое воспитание, педагогическое значение, социализация, здоровый образ жизни, лидерство, спортивное воспитание, массовый спорт, воспитание молодежи.

Annotation. This article analyzes the social and pedagogical significance of women's basketball. The role of women's basketball in promoting gender equality,

developing a healthy lifestyle, and educating physically and morally well-rounded young girls is scientifically substantiated. The pedagogical potential of basketball in developing leadership skills, social activity, discipline, and responsibility is highlighted. Women's sport is considered as an important factor of social development and stability in modern society.

Keywords: women's basketball, gender equality, physical education, pedagogical significance, socialization, healthy lifestyle, leadership, sports education, mass sport, youth development.

Kirish.

Ayollar basketbolining ijtimoiy va pedagogik ahamiyati zamonaviy jamiyat taraqqiyoti, gender tengligi, sog'lom turmush tarzini shakllantirish va yosh avlodni har tomonlama barkamol etib tarbiyalash jarayonida muhim o'rin tutadi. Basketbol o'zining dinamikligi, jamoaviyligi, tezkor fikrlash va aniq harakatni talab qilishi bilan nafaqat sport turi sifatida, balki kuchli ijtimoiy-pedagogik vosita sifatida ham ahamiyatlidir. Ayollar basketboli esa ushbu jarayonda alohida o'rin egallab, xotin-qizlarning jismoniy, ruhiy va ijtimoiy rivojlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Bugungi globallashuv sharoitida ayollar sportining rivojlanishi jamiyatning madaniy va ma'naviy darajasini belgilovchi omillardan biri sifatida qaralmoqda.

Ayollar basketbolining tarixiy shakllanishiga nazar tashlaydigan bo'lsak, bu sport turi qisqa vaqt ichida xalqaro miqyosda ommalashganini ko'ramiz. Xalqaro miqyosda ayollar basketboli rivojlanishida FIBA muhim rol o'ynagan bo'lib, aynan ushbu tashkilot tomonidan ayollar o'rtasida jahon chempionatlari va turli xalqaro turnirlar muntazam tashkil etib kelinmoqda[3]. Shuningdek, ayollar basketboli Olympic Games dasturiga kiritilgani uning ijtimoiy mavqeini yanada oshirdi. Bu jarayon ayollarning sportdagi o'rnini mustahkamlash, ularning imkoniyatlarini kengaytirish va teng huquqli ishtirokini ta'minlash yo'lida muhim qadam bo'ldi.

Ayollar basketbolining ijtimoiy ahamiyati avvalo gender tengligini ta'minlash bilan bog'liqdir. Sport jamiyatda erkaklar va ayollar o'rtasidagi stereotiplarni bartaraf etishda samarali vosita hisoblanadi. Basketbol kabi jismoniy

kuch, tezlik va chidamlilikni talab qiladigan sport turida ayollarning muvaffaqiyatga erishishi ularning salohiyatini namoyon etadi va jamiyatda ayol obrazining faqatgina maishiy rol bilan cheklanmasligini ko'rsatadi. Bu esa yosh qizlarda o'ziga ishonch, mustaqillik va faol hayotiy pozitsiyani shakllantiradi. Ayollar basketboli orqali qizlar o'z imkoniyatlarini sinab ko'rish, yetakchilik qobiliyatini rivojlantirish va jamoada o'z o'rnini topish imkoniga ega bo'ladilar[1].

Ijtimoiylashuv jarayonida basketbol muhim pedagogik vosita sifatida namoyon bo'ladi. Jamoaviy o'yin sifatida basketbol o'zaro hamkorlik, mas'uliyat, intizom va o'zaro hurmat tamoyillarini shakllantiradi. Qizlar jamoa tarkibida harakat qilish jarayonida muloqot madaniyatini o'rganadi, kelishmovchiliklarni hal qilish ko'nikmasini egallaydi va umumiy maqsad yo'lida harakat qilishni o'zlashtiradi. Bu sifatlar nafaqat sport maydonida, balki kundalik hayotda ham muhim ahamiyatga ega. Basketbol orqali shakllangan jamoaviylik hissi kelajakda kasbiy faoliyatda, ijtimoiy munosabatlarda va oilaviy hayotda ham o'z aksini topadi.

Ayollar basketbolining pedagogik ahamiyati jismoniy tarbiya tizimi bilan chambarchas bog'liqdir. Maktab va oliy ta'lim muassasalarida basketbol mashg'ulotlari qizlarning jismoniy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Tezkorlik, epchillik, koordinatsiya, chidamlilik va kuch sifatleri basketbol orqali kompleks ravishda rivojlanadi. Shu bilan birga, muntazam jismoniy faollik sog'lom turmush tarzini shakllantiradi, yurak-qon tomir tizimini mustahkamlaydi, ortiqcha vaznning oldini oladi va organizmning umumiy funksional imkoniyatlarini oshiradi. Ayniqsa, o'smirlik davrida jismoniy faollikning yetarli bo'lishi qizlarning sog'lom rivojlanishida muhim omil hisoblanadi[4].

Basketbolning psixologik ta'siri ham katta ahamiyatga ega. Ayollar sporti, xususan basketbol, qizlarda o'ziga ishonchni mustahkamlaydi, tashabbuskorlikni rivojlantiradi va stressga bardoshlilikni oshiradi. Musobaqa jarayonida yuzaga keladigan hayajon, mas'uliyat va raqobat muhitida to'g'ri qaror qabul qilish ko'nikmasi shakllanadi. Bu esa shaxsning ruhiy barqarorligini ta'minlaydi. Basketbol bilan shug'ullanuvchi qizlar odatda faol, ochiq muloqotga moyil va

ijtimoiy jihatdan moslashuvchan bo‘lib ulg‘ayadi. Sport jarayonida muvaffaqiyat va muvaffaqiyatsizliklarni boshdan kechirish esa ularga hayotiy tajriba beradi, qiyinchiliklarni yengib o‘tish qobiliyatini rivojlantiradi[2].

Ayollar basketbolining yana bir muhim ijtimoiy jihati – sog‘lom avlodni tarbiyalashga qo‘shgan hissasidir. Sport bilan muntazam shug‘ullanuvchi ayollar kelajakda sog‘lom onalar bo‘lib yetishadi. Ularning jismoniy tayyorgarligi, sog‘lom turmush tarziga amal qilishi va faol hayotiy pozitsiyasi oilada ham ijobiy muhit yaratadi. Bu esa jamiyatning umumiy salomatligiga bevosita ta‘sir ko‘rsatadi. Shu ma‘noda ayollar basketboli nafaqat individual rivojlanish, balki ijtimoiy barqarorlik va sog‘lom avlodni shakllantirishda ham muhim vosita hisoblanadi.

Ta‘lim jarayonida basketbol tarbiyaviy vosita sifatida keng qo‘llanilishi mumkin. Dars va mashg‘ulotlar davomida pedagog murabbiy nafaqat texnik va taktik ko‘nikmalarni o‘rgatadi, balki axloqiy sifatlarni ham shakllantiradi. Halollik, sport etikasi, raqibga hurmat, qoidalarga rioya qilish kabi qadriyatlar basketbol orqali singdiriladi. Qizlar o‘rtasida o‘tkaziladigan musobaqalar esa sog‘lom raqobat muhitini yaratadi va ularni yanada faol bo‘lishga undaydi.

Ayollar basketbolining ommalashuvi ommaviy sportni rivojlantirishga ham xizmat qiladi. Ommaviy axborot vositalarida ayollar jamoalarining muvaffaqiyatlari yoritilishi, xalqaro musobaqalardagi natijalar yosh avlod uchun namuna bo‘lib xizmat qiladi. Masalan, dunyo miqyosida mashhur ayollar basketbol ligasi hisoblangan WNBA faoliyati ko‘plab qizlar uchun ilhom manbai bo‘lib kelmoqda. Bunday professional platformalar ayollar sportining iqtisodiy va ijtimoiy salohiyatini ham namoyon etadi[5].

Jamiyatda ayollar basketbolining rivojlanishi infratuzilmaning takomillashuviga ham turtki beradi. Sport zallari, maktab sport maydonchalari va maxsus to‘garaklarning tashkil etilishi qizlar uchun qulay sharoit yaratadi. Bu esa ularning bo‘sh vaqtini mazmunli tashkil etish, zararli odatlardan uzoq bo‘lish va ijtimoiy faolligini oshirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, qishloq joylarda ayollar sport

to'garaklarining yo'lga qo'yilishi ijtimoiy tenglikni ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Ayollar basketboli yetakchilik fazilatlarini shakllantirishda ham muhim rol o'ynaydi. Jamoa sardori bo'lgan qiz mas'uliyatni his qiladi, boshqalarni ortidan ergashtirishni o'rganadi va muammoli vaziyatlarda tashabbus ko'rsatadi. Bu sifatlar kelajakda turli sohalarda muvaffaqiyatga erishish uchun mustahkam poydevor yaratadi. Sport jarayonida shakllangan intizom va mehnatsevarlik esa ta'lim va kasbiy faoliyatda yuqori natijalarga erishishga yordam beradi.

Pedagogik nuqtai nazardan, ayollar basketboli differensial yondashuvni talab qiladi. Qizlarning yosh xususiyatlari, psixologik holati va jismoniy imkoniyatlarini inobatga olgan holda mashg'ulotlar tashkil etilishi zarur. O'yin elementlariga boy, qiziqarli va rag'batlantiruvchi mashg'ulotlar qizlarning sportga bo'lgan qiziqishini oshiradi. Shuningdek, murabbiylarning gender sezgirliги va psixologik savodxonligi ham muhim omil hisoblanadi.

Xulosa.

Xulosa qilib aytganda, ayollar basketbolining ijtimoiy va pedagogik ahamiyati nihoyatda keng qamrovli va ko'p qirrali hisoblanadi. U gender tengligini mustahkamlash, sog'lom turmush tarzini shakllantirish, yosh avlodni jismoniy va ma'naviy jihatdan barkamol etib tarbiyalash, yetakchilik va ijtimoiy faollikni rivojlantirishda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. Basketbol orqali qizlar nafaqat sport mahoratini, balki hayotiy ko'nikmalarni ham egallaydilar. Zamonaviy jamiyat sharoitida ayollar sportini qo'llab-quvvatlash, ayniqsa basketbolni rivojlantirish davlat va jamoatchilik oldida turgan muhim vazifalardan biridir. Chunki sog'lom, faol va o'ziga ishongan ayol – bu sog'lom va barqaror jamiyatning poydevoridir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR.

1. Jo'rayevich, J. T. (2025). YENGIL ATLETIKA SPORT TURINING JISMONIY TARBIYA TIZIMIDAGI ROLI: XALQARO VA O'ZBEKISTON TAJRIBASI ASOSIDA TAHLIL. IZLANUVCHI, 1(6), 278-282.

2. Jo'rayevich, J. T. (2025). YENGIL ATLETIKADA YUQORI NATIJALARGA ERISHISH OMILLARI VA SOG 'LOM TURMUSH TARZINI SHAKLLANTIRISHDAGI ROLI. ZAMIN ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI, 1(5), 112-115.
3. Jo'Rayevich, T. X. J. (2024). KO 'P YILLIK SPORT TAJRIBASIGA EGA MALAKALI KURASHCHILARNING JISMONIY RIVOJLANISH DARAJASINI BAHOLASH. Central Asian Journal of Multidisciplinary Research and Management Studies, 1(10), 107-111.
4. Jo'Rayevich, T. X. J. (2024). YOSH BOLALARGA GIMNASTIKA MASHQLARINI O 'RGATISHNING ASOSIY USULLARI. Central Asian Journal of Multidisciplinary Research and Management Studies, 1(10), 103-106.
5. To'xtayev, J. J. R. (2024). KURASHNING INSON SALOMATLIGI UCHUN TA'SIRI. GOLDEN BRAIN, 2(20), 117-121.
6. To'xtayev, J. J. R. (2024). O 'ZBEKISTONDA FUTBOLNING RIVOJLANISHI. GOLDEN BRAIN, 2(20), 122-126.
7. Ergashevna, S. M. (2025). Ingliz tili mutaxassislarini tayyorlashda xorijiy tajribalardan foydalanish. In International Educators Conference (pp. 358-365).
8. Ergashevna, S. M. (2025). Ingliz tili mutaxassisi bo'lishda boshlang'ich Ingliz tili darslarining ahamiyati. In International Educators Conference (pp. 350-357).
9. Axmedovna, B. S. (2025). O'zbekistonda xorijiy tillarning ahamiyati. In International Educators Conference (pp. 326-333).
10. Raxmonov, X., & Sunatov, J. R. (2022). O 'ZBEK TILI KOMPYUTER LINGVISTIKASI YO 'NALISHIDA OLIB BORILGAN ILMIY TADQIQOTLAR. COMPUTER LINGUISTICS: PROBLEMS, SOLUTIONS, PROSPECTS, 1(1).